

ЕМПАТІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЮНАЦТВА, ЩО ВИХОВУЄТЬСЯ В ПОВНИХ ТА НЕПОВНИХ СІМ'ЯХ

Л.П. Журавльова, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна
А.І. Литвинчук, асистент кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна
Т.В. Можаровська, асистент кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна

У роботі представлено порівняльний аналіз емпатійних переживань підлітків, що виховуються в повних та неповних сім'ях; визначено рівень емпатії досліджуваних груп.

При однакових умовах фізіологічного розвитку, емоційне становлення дитини з неповної сім'ї має свої труднощі та особливості, перед усім, визначені самим умовами середовища, в якому зростає дитина в порівнянні з дітьми, що виховуються у повних сім'ях. Функціональна дієздатність сім'ї має ряд особливостей. В наслідок відсутності одного з батьків іншому необхідно забезпечити матеріальне становище в сім'ї, при цьому необхідно заповнити дефіцит виховного впливу. Провідним чинником психологічного клімату таких сімей є емоційні переживання її членів. В переважній більшості випадків виховна атмосфера неповної сім'ї негативно відображається на становленні особистості дитини.

В повній сім'ї емоційний клімат здебільшого забезпечує жінка (мати), батько виконує функції нормативного контролю, забезпечує регуляцію поведінки. Натомість в неповній сім'ї всі батьківські функції перекладаються на матір, що може призвести до часткової деформації емоційної лабільності, а відтак емпатійної сензитивності дитини.

Емоції відіграють значну роль у процесі становлення особистості, здійснюють вплив на формування світогляду, сприяють її самоствердженню. Емоційні стани протікають впродовж всієї діяльності психічних процесів особистості і проявляються в різних за мірою інтенсивності настроях та афективних станах. В емоційних реакціях розкриваються не лише типові для людини форми поведінки, але й випадкові, не характерні для її психічного прояву.

Так, порівняльні дослідження емоційних проявів дітей з повних та неповних сімей [2], свідчать про те, що школярі з повних сімей більш урівноважені та спокійні, вільні у своїй поведінці, показники самопочуття, активності та настрою вищі, порівняно зі школярами з неповних сімей. Ставлення дорослих до дітей з повних та неповних сімей в цілому однакове, проте в повних сім'ях контроль за ними є вищим. У дітей з неповної сім'ї є більш вираженою емоційна залежність від матері. Загалом, емоційний фон діяльності та спілкування у дітей з неповних сімей низький, порівняно з дітьми з повних сімей [3].

Зважаючи на подане вище, завданням нашого дослідження є здійснення порівняльного аналізу емпатійних переживань юнацтва, що виховується в повних та неповних сім'ях. В дослідженні взяли участь 60 студентів першого курсу соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка денної та заочної форми навчання. Вибірка формувалася з урахуваннями рівномірності гендерного розподілу та належності до відповідного типу сім'ї (повної – наявність обох батьків, або неповної – наявність одного з батьків). Для дослідження рівня емпатії нами було використано «Тест на визначення емпатії підлітків та юнаків» Л.П. Журавльової [1].

Дослідження емпатійних переживань підлітків, які виховуються в повних та неповних сім'ях виявили, що рівень розвитку емпатії респондентів в обох експериментальних групах є, відповідно, низький та дуже низький відповідно.

Результати дослідження показали, що існують достовірні відмінності у проявах різних форм емпатії юнаків та юнок з повних та неповних сімей. Так, співпереживання проявляють 47% юнаків з повних сімей та 52% - з неповних ($p \leq 0,05$); реальне сприяння на шкоду собі - 4% юнаків з повних сімей та 9,4% - з неповних сімей ($p \leq 0,05$). Юнакам та юнкам, що виховуються у повних та неповних

сім'ях характерна здатність до контрольованих емоційних реакцій, усвідомлення власного емоційного стану та підбір адекватної реакції на емоційний стан іншого. У досліджуваних з неповних сімей реальне сприяння на шкоду собі характеризується швидким прийняттям рішень, проте воно не завжди зважене і часто детерміноване зовнішніми стимулами. Так, вони більш схильні до швидкого прийняття рішень, критично не перевіряють отриману інформацію, а тому, саме здатні до необдуманих рішень під впливом моменту на протипагу досліджуваним, які виховуються у повних сім'ях.

На другому місці за значимістю вираженості знаходиться реальне сприяння не на шкоду собі (17,4% у юнаків з повних сімей та 17,2% у юнаків з неповних сімей). Такі показники характеризуються адекватною зваженістю особистості власних можливостей та подальших наслідків вчинків, швидким і рішучим прийняттям рішення та здатністю чітко виокремити ступінь ризику для власної особи.

У проявах решти форм емпатії не виявлено достовірних відмінностей. Так, співчуття проявляють 12,6 % опитаних з повних сімей та 12,4% - з неповних сімей. Ці юнаки та юнки здатні висловити свої переживання вербально і, як правило, обмежуються таким актом міжособистісної взаємодії.

Внутрішнє сприяння проявляють лише по 0,7% досліджуваних з обох груп, антиемпатію та індіферентність – по 0,1%.

Отже, існують відмінності у проявах різних форм емпатії юнацтва з повних та неповних сімей: співпереживання демонструють досліджувані з обох груп, але у тих, які виховуються в повних сім'ях воно виражене значно менше, хоча вони схильні вдаватися до реального сприяння на шкоду собі. В решті форм емпатії не виявлено відмінностей. Отримані результати свідчать про можливість подальшого вивчення особливостей та детермінант емпатійності юнацтва з повних та неповних сімей.

Література

1. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: монографія / Л.П. Журавльова Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 328 с.
2. Сайфугалиева А. И. Вопросы эмоционального состояния детей в неполных семьях [Електронний ресурс] / Сайфугалиева А. И., Казарян М. Ю. // Режим доступу: <http://www.childpsy.ru/lib/articles/id/10299.php>.

3. Комкова Е. И. Когнитивно-личностное развитие ребенка в процессе его социализации [Электронный ресурс] / Е. И. Комкова // Режим доступа: http://psyjournals.ru/bozhovich/issue/30157_full.shtml.